

**Kritik mot dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län för
hanteringen av ett hävt beslag**

Beslutet i korthet: En kvinna hittade en större summa pengar som hon lämnade in till polisen. Pengarna registrerades som hittegods, och det angavs att upphittaren gjorde anspråk på dem och på en skälig hittelön. Polisen inledde dagen därpå en förundersökning om misstänkt penninghäleri och tog pengarna i beslag. Förundersökningen lades dock ned efter en kortare tid och beslaget hävdes. Polisen gjorde bedömningen att pengarna inte kunde återgå till att hanteras som hittegods. I stället hanterades de enligt lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Enligt den lagen ska pengarna efter viss tid redovisas till staten, om ägaren eller någon annan rättsinnehavare inte gör anspråk på dem.

De i beslag tagna pengarna skulle rätteligen ha återgått till att hanteras enligt bestämmelserna i lagen om hittegods. Polisens hantering av det hävda beslaget innebar att upphittaren riskerade att gå miste om sin rätt enligt lagen om hittegods. Dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län kritiseras för sin handläggning.

Anmälan

AA har anmält dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län. Enligt anmälan och de handlingar hon bifogat hittade hon 85 000 kronor i soprummet i anslutning till det hus där hon bor, vilka hon den 21 januari 2013 lämnade till polisen. Pengarna registrerades som hittegods med henne som upphittare. Hon uppgav att hon gjorde anspråk på det upphittade godset och begärde hittelön. Dagen därpå inledde polisen en förundersökning om misstänkt penninghäleri och beslutade att pengarna skulle tas i beslag. Den 27 februari 2013 lades förundersökningen ned och beslaget hävdes. Pengarna lämnades dock inte ut till AA. Hon begärde därför den 10 april 2013 att de skulle tillfalla henne i egenskap av upphittare. Åklagare överprövade beslutet att häva beslaget utan att ändra det och uppgav bl.a. att hanteringen av kontanterna faller under polismyndighetens ansvar. AA har därefter vid två tillfällen begärt att polisen ska fatta ett beslut om vem kontanterna ska lämnas ut till. Vid tidpunkten för anmälan hade hon inte fått något sådant beslut.

Utredning

JO begärde att dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län skulle yttra sig över myndighetens handläggning av AA:s begäran om att de inlämnade pengarna skulle lämnas ut till henne i egenskap av upphittare. I sitt yttrande lämnade polismyndigheten (biträdande länspolismästaren BB) följande redogörelse över det inträffade.

Den 21 januari 2013 lämnade AA, tillsammans med sin son, in 85 000 kronor i kontanter till polismyndigheten – Söderorts polismästardistrikt. AA hade föregående dag hittat kontanterna i en jacka som låg i en sopsäck placerad inuti ett grovsoprum i anslutning till huset där hon bor. Samma dag som AA lämnade in kontanterna åkte en polispatrull till adressen där fyndet hade gjorts. I grovsoprummet påträffades inuti en sopsäck – tillsammans med ett SIM-kort och en papperslapp – den jacka som enligt uppgift från AA hade innehållit kontanterna. Samtliga artiklar togs med och skrevs in som hittegods ihop med kontanterna. På hittegodsblanketten angavs att AA gjorde anspråk på godset och på hittelön.

Efter att ha granskat hittegodsärendet den 22 januari 2013 beslutade jourförundersökningsledaren [...] att inleda en förundersökning angående penninghäleri eftersom han bedömde att det på grund av omständigheterna kring hittegodsset och på fyndplatsen fanns anledning anta att brott som hörde under allmänt åtal hade förövats. En brottsanmälan angående penninghäleri upprättades. Kontanterna och övriga föremål som var inskrivna som hittegods togs sedan i beslag samma datum. I beslagsprotokollet angavs att det inte kan anges från vem beslaget är taget ifrån och att det inte fanns någon anspråkstagare. Som skäl för beslagsbeslutet angavs att ändamålet med beslaget var att det kan antas ha betydelse för utredningen av brott, kan antas vara genom brott någon avhänt och kan antas vara p.g.a. brott förverkat. Sedermera vidtogs ett antal initiala utredningsåtgärder i förundersökningen i syfte att försöka utreda brottet.

De beslagtagna kontanterna sattes in på ett räntebärande konto den 5 februari 2013. Den 12 februari 2013 mottogs förundersökningen av mängdbrottsgrupp 2KJM/2 (Söderorts polismästardistrikt) där den sedermera överlämnades till förundersökningsledaren CC för vidare handläggning. CC beslutade att lägga ned förundersökningen den 27 februari 2013 med motiveringen att vidtagna åtgärder inte har lett till att någon kan misstänkas för brottet samt att ytterligare utredning inte kan antas ändra på det. I samband med detta beslutade hon även, såvitt nu är aktuellt, att häva beslagen av kontanterna, dock inte till AA. I beslagsprotokollet har angetts ”Beslut fattat att häva till Hanteras jml förfarandelagen 2b§, 2st, anspråkstagare okänd [...]”.

AA begärde överprövning av CC:s hävningsbeslut och yrkade att beslagen av kontanterna skulle hävas till AA och hennes familj i egenskap av upphittare. Den 3 maj 2013 beslutade kammaråklagare DD att avslå AA:s begäran. Som skäl för beslutet angavs att beslaget är hävt vilket är vad AA begärt, att beslag som huvudregel ska hävas åter till den som beslaget tagits ifrån samt att han med anledning av detta inte hade anledning att pröva polismyndighetens beslut. AA begärde överprövning av åklagarens beslut. Överåklagare EE beslutade den 22 oktober 2013 att inte ändra åklagarens beslut. Som skäl för överåklagarens beslut angavs att han delar bedömningen att beslaget ska hävas, att det inte finns skäl att ändra åklagarens beslut samt att handläggning enligt lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. faller under polismyndighetens ansvar.

De beslagtagna kontanterna har alltså inte lämnats ut till någon.

Polismyndigheten redovisade i sitt yttrande följande synpunkter från inspektören CC, som var förundersökningsledare i den aktuella förundersökningen och som beslutade att beslaget skulle hävas.

Innan hon kunde lägga ner förundersökningen var hon tvungen att hantera beslaget. Hon lade ner mycket arbete på att hitta lagstöd, rutiner och praxis, men det var som att just det här (hittegods som omvandlats till beslag, och frågan om vem som har rätt till beslaget i det fallet) aldrig hade hänt förut. Hon sökte stöd hos gruppchef FF, gruppchef GG, kontaktade godsgruppen i Söderort och pratade med övriga förundersökningsledare men ingen hade någon uppfattning om hur hon skulle lösa problemet.

I och med att pengarna inkommit som hittegods och sedan tagits i beslag sökte hon lagstöd för hur beslag skulle kunna omvandlas tillbaka till hittegods. Hon kom fram till att det inte gick, att den enda gången beslag kunde bli hittegods var om det vid första granskningen av förundersökningsledare skulle framkomma att beslaget inte skulle bestå utan omvandlas till hittegods. I det här fallet hade bedömningen gjorts i motsatt riktning, dvs. ett hittegods hade bedömts vara ett beslag, och det beslutet var flera veckor gammalt.

En av rättskällorna hon använde för att läsa om just hittegods kontra beslag var Gunnel Lindbergs bok Straffprocessuella tvångsmedel. Hon läste även Rikspolisstyrelsens inspektionsrapport 2012:3 avseende ”Uppföljning av inspektion rörande polismyndigheternas beslagshantering” där hon hittade ett avsnitt rörande omvandlandet av beslag till hittegods, ett förfarande som enligt rapporten saknade lagstöd. Det stärkte hennes uppfattning att hon inte kunde göra så.

Eftersom pengarna var ett beslag och ärendet skulle stängas måste beslaget hävas. I 27 kap. 8 a § RB står att beslaget ska lämnas till den som beslaget tagits från, eller om det inte kunde utredas, hos den som gör anspråk på det – om denne kan visa sannolika skäl för sin rätt till föremålet.

Hennes bedömning var att beslaget inte var taget från familjen som lämnat in pengarna – i och med att det inkommit som hittegods – och att familjen inte på sannolika skäl hade rätt till beslaget, varför hon inte kunde häva beslaget till dem.

För att undvika så kallade evighetsbeslag har hon fått lära sig att häva beslag som ska till okänd anspråkstagare till en fiktiv juridisk person som skapats för ändamålet och ange ”hanteras enligt förfarandelagen”. Hon gjorde därför på detta sätt och lade därefter ner förundersökningen den 27 februari 2013. När beslaget är hävt övergår hanteringen av beslaget till godsgruppen.

Även uppgifter från biträdande distriktschefen vid Söderorts polismästardistrikt, HH, redovisades i yttrandet. Enligt hans uppfattning hade CC gjort en riktig bedömning i fråga om hanteringen av det hävda beslaget. Han uppgav även att Söderorts polismästardistrikt lämnat över AA:s skrivelser där hon gör anspråk på kontanterna till beslagsgruppen, som har delegation att besluta om ett eventuellt utlämnande av dessa till henne enligt 7 § lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Om hon skulle vara missnöjd med beslutet kan hon överklaga detta.

Polismyndigheten redovisade avslutningsvis dels argument för att frågan om utlämnande av det hävda beslaget hade hanterats korrekt, dels argument mot detta.

Rättslig reglering

Hittegods

Den som hittar något ska enligt 1 § lagen (1938:121) om hittegods anmäla fyndet till Polismyndigheten utan oskäligt dröjsmål. Ägaren har rätt att återta

hittegods om han eller hon betalar Polismyndighetens och upphittarens skäligen kostnader med anledning av fyndet och skälig hittelön (3 § första stycket). Om ägaren till hittegodset inte blir känd inom tre månader från det att fyndet anmäldes till Polismyndigheten, tillfaller godset upphittaren (4 §). Detsamma gäller om ägaren inte hämtar ut godset inom en månad från det att han eller hon underrättats om fyndet av Polismyndigheten, eller om ägaren annars kan anses ha avstått sin rätt till godset. Upphittaren är dock skyldig att betala polisens kostnader med anledning av fyndet. Om godset är i Polismyndighetens vård och upphittaren inte inom en månad efter uppmaning betalar myndighetens kostnader, eller om han eller hon annars kan anses ha avstått sin rätt till godset, tillfaller det staten.

Hävande av beslag

Regler om när beslag ska hävas finns i 27 kap. 8 § rättegångsbalken (RB). Det ska bl.a. ske när det inte längre finns skäl för beslag (första stycket).

När någon har framställt anspråk på egendom som tagits i beslag får beslaget hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har skickats till den som framställt anspråket (tredje stycket). Beslaget kan dock hävas omedelbart om denne medger att beslaget hävs. Av underrättelsen ska framgå hos vem beslaget har gjorts. Bestämmelsen syftar till att ge en möjlighet för den som har ett anspråk på egendomen att säkerställa sin rätt till egendomen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, oktober 2014, Zeteo, kommentar till 27 kap. 8 §).

När en målsägande framställer anspråk på beslagtagen egendom gäller särskilda regler (se 27 kap. 4 a § och 8 § andra stycket RB).

Utlämnande av i beslag tagen egendom

När ett beslag har hävts ska föremålet lämnas ut till den hos vilken beslaget har gjorts, om det inte ska lämnas ut till målsäganden eller någon som trätt i dennes ställe (27 kap. 8 a § första stycket RB). Kan det inte utredas hos vem beslaget har gjorts, eller gör denne inte anspråk på föremålet, ska föremålet lämnas ut till den som gör anspråk på det, om han eller hon kan visa sannolika skäl för sin rätt till föremålet. Om den som ett föremål ska lämnas ut till enligt denna bestämmelse inte hämtar det, eller om föremålet enligt bestämmelsen inte kan lämnas ut till någon, tillämpas lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. (27 kap. 8 a § andra stycket RB). Egendom som hanteras enligt den lagen ska efter viss tid säljas. I fråga om pengar gäller dock att de efter samma tid ska redovisas till staten (se 2 b, 6 och 10 §§). Gör en ägare eller annan rättsinnehavare anspråk på egendomen ska den lämnas ut till rättsinnehavaren efter beslut av den myndighet som förvarar föremålet (7 §). Ett sådant beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (9 §).

I 27 kap. 8 b § RB finns bestämmelser om att vissa underrättelser ska lämnas när ett beslag har hävts.

Bedömning

Av utredningen framgår att AA den 21 januari 2013 lämnade 85 000 kronor i kontanter till polisen och att de där hanterades som hittegods. Vidare framgår att AA begärde hittelön och även gjorde anspråk på pengarna. Enligt bestämmelserna i lagen om hittegods skulle godset tillfalla AA den 21 april 2013, om inte ägaren blev känd innan dess. Om ägaren skulle bli känd inom denna tid skulle AA ha rätt till skälig hittelön enligt samma lag.

Polisen tog pengarna i beslag den 22 januari 2013. När beslaget hävdades den 27 februari 2013 gjordes bedömningen att pengarna inte kunde lämnas ut till AA och inte heller kunde återgå till att hanteras som hittegods hos polisen. I stället hanterades pengarna enligt bestämmelserna i lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m., enligt vilka de efter en viss tid ska redovisas till staten, om inte ägaren eller någon annan rättsinnehavare gör anspråk på dem. Frågan är om detta förfarande varit korrekt.

Inledningsvis kan jag konstatera att AA vid tidpunkten för hävandet av beslaget inte hade rätt till pengarna enligt lagen om hittegods och att beslaget inte heller hade gjorts hos henne. Jag instämmer därför i polismyndighetens bedömning att pengarna inte kunde lämnas ut till henne när beslaget hävdades.

Enligt huvudregeln i 27 kap. 8 a § första stycket RB ska ett beslagtaget föremål lämnas ut till den hos vilken beslaget har gjorts, vilket i detta fall är polismyndigheten. Det finns inte någonting i bestämmelsens ordalydelse och inte heller i dess förarbeten som innebär att ett sådant utlämnande inte kan ske inom polismyndigheten, för att hanteras av polisen enligt ett annat regelverk. Vid tillämpningen av bestämmelsen om att lämna ut egendom måste också beaktas att ett beslag endast innebär en tillfällig besittningsrubbnings under en förundersökning och den eventuellt följande rättsliga prövningen, men att det inte påverkar någons rätt till egendomen. Detta gäller även när det är fråga om en begränsad rätt till egendomen, och får anses gälla också i fråga om anspråk enligt lagen om hittegods (se bl.a. prop. 2008/09:227 s. 15 och Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, tredje upplagan, s. 383 och 461 med där gjorda hänvisningar).

De i beslag tagna pengarna skulle alltså enligt min mening rätteligen ha lämnats ut till polismyndigheten för att återigen hanteras enligt bestämmelserna i lagen om hittegods. Polismyndighetens hantering av det hävda beslaget innebar att AA riskerade att gå miste om sin rätt enligt lagen om hittegods. Denna risk blev än mer påtaglig när AA inte fick den underrättelse om att beslaget kunde komma att hävas som ska skickas till den som framställt anspråk på egendomen. Jag noterar också att polisen inte har prövat de anspråk som AA på eget initiativ framställt på pengarna. Först i polismyndighetens yttrande till JO nämns att en sådan prövning kan komma att ske.

Av dåvarande Polismyndigheten i Stockholms läns yttrande framgår att CC sökt vägledning inom myndigheten inför sitt beslut i fråga om utlämnande av

kontanterna. Vidare framgår att polismästardistriktet bedömt att beslutet var korrekt. Polismyndigheten har inte redovisat någon uppfattning i frågan. CC kan därför enligt min mening inte klandras för sitt beslut. I stället ska dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län kritiseras för den felaktiga hanteringen.